

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Васильєв К.К. (Одеса), докт. мед. наук;
Власенко В.М. (Київ), канд. істор. наук;
Гончаренко А.В. (Суми), канд. істор. наук;
Дегтярьов С.І. (Суми), канд. істор. наук;
Звагельський В.Б. (Суми), канд. філол. наук;
Клименко В.А. (Суми), канд. істор. наук;
Куліш А.М. (Суми), докт. юрид. наук;
Лобко Н.В. (Суми), канд. істор. наук;
Михайлуца М.І. (Одеса), докт. істор. наук;
Нестеренко В.А. (Суми), канд. істор. наук;
Романюк І.М. (Вінниця), докт. істор. наук;
Скирда В.В. (Харків), канд. істор. наук.

Видання рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради Сумського державного університету
(протокол №12 від 12.05.2011 р.)

Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи. Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Суми, 20 травня 2011 р. У 2-х част. - Частина 2. - Суми: Вид-во СумДУ, 2011. - 248 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів та молодих вчених ВНЗ та наукових установ України, виголошені в рамках Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи» (Посвідчення УкрІНТЕІ №709 від 16 грудня 2010 р.), присвячені актуальним питанням історичної та юридичної науки.

За заг. ред. С.І.Дегтярьова

На обкладинці: С.1. - «Життя прожити - не поле перейти» (с.Пустовійтівка Сумської обл., 2007 р.). Фото С.І.Гуцана; С.4. - Хрест на могилі О.К.Булаговича (с.Луциківка Сумської обл., 2007 р.). Фото С.І.Гуцана (фото зверху). Церква Св. Миколи Чудотворця, де знаходиться склеп видатного хірурга, анатома та педагога М.І.Пирогова (1881 р.) у м.Вінниця. Фото С.І.Дегтярьова (фото знизу).

6. Там само, арк.36.
7. ЦДАВОУ, ф.1063. - Генеральний Секретаріат, оп.3, од.зб.1, арк.98, 99.
8. Вісник Генерального Секретаріату. - 1917. - 9 грудня. - С.1.
9. ЦДАВОУ, ф.1064. - Рада Міністрів, оп.1, од.зб.77, арк.14.
10. ЦДАВОУ, ф.1063. - Генеральний Секретаріат, оп.1, од.зб.6, арк.21зв.
11. ЦДАВОУ, ф.1115. - Українська Центральна Рада, оп.1, од.зб.1, арк.169-170.
12. Там само, арк.176.
13. Там само, арк.178.
14. Вісник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. - 1918. - №2. - 11 січня. - С.1.
15. ЦДАВОУ, ф.1063. - Генеральний Суд України, оп.1, од.зб.6, арк.21-22зв.
16. *Дорошенко Д.І.* Історія України 1917-1923 рр. У 2-х т. / Д.І.Дорошенко. - Ужгород, 1930. - Т.ІІ. Українська Гетьманська Держава. - С.371.
17. *Скоропадський П.* Спогади / П.Скоропадський - К.: Філадельфія, 1995. - С.257.
18. *Мироненко О.М.* Українське державотворення. Словник-довідник / О.М.Мироненко, І.Б.Ісенко, Ю.І.Римаренко та ін. - К., 1997. - С.428.

ДЕЙНЕКО С.М.

МИТНИЙ НАГЛЯД ХАРКІВСЬКОЇ СКЛАДСЬКОЇ МИТНИЦІ НА СТАНЦІІ ВАЛУЙКИ В ПЕРІОД ГЕТЬМАНАТУ П.СКОРОПАДСЬКОГО (1918 р.)

В травні 1918 р. між Російською Радянською Федеративною Соціалістичною Республікою та Українською Державою в Києві розпочалися мирні переговори. Основним результатом їх стало підписання 12 червня 1918 р. тимчасової мирної угоди (прелімінарного миру). Згідно з цією угодою остаточно визначена демаркаційна лінія, консультації про обговорення питання кордонів розпочалися 14 червня [1, с.132; 2, с.21-22]. Однією із умов мирної угоди було налагодження економічних стосунків, відновлення залізничного та телеграфного зв'язку, відповідно постало питання про відкриття митних закладів на демаркаційній лінії між Українською Державою та РРФСР. Тому 2 липня 1918 р. Департаментом митних зборів Міністерства фінансів України прийняте рішення про відкриття низки митних закладів, один з них мав розташуватися на станції Валуйки Воронезької губернії, яка, згідно з тимчасовою мирною угодою, опинилася на українській стороні демаркаційної лінії [3, арк.2].

Дане дослідження має мету висвітлити маловідому сторінку історії, а саме становлення митного нагляду на станції Валуйки як передового посту Харківської складської митниці.

Відсутність робіт з даної тематики обумовлює актуальність нашої статті. В основу джерельної бази дослідження покладено матеріали з Державного архіву Харківської області.

Згідно з наказом від 2 липня 1918 р. Харківська митниця терміново зобов'язана відкрити митний нагляд як передовий пост на станції Валуйки та укомплектувати його штатом службовців в кількості 7 осіб, а саме - виконуючий обов'язки керівника нагляду, виконуючий обов'язки контролера, виконуючий обов'язки пакгаузного наглядача, а також 4 митних доглядачів. Всім відрядженим співробітникам виплачувалися добові гроші в наступному розмірі - керівнику митним наглядом 20 крб., контролеру 15 крб., пакгаузному наглядачу 10 крб., доглядачам по 7 карбованців. В наказі керівник Департаменту митних зборів П.Андреев уточнював, якщо не буде змоги з об'єктивних причин відкрити митний заклад в Валуйках, тоді необхідно перенести його до залізничної станції Куп'янськ або Заосколье [3, арк.2, 10].

Виконуючий обов'язки управляючого Харківської митниці А.Гаєвський звернувся до керівництва Південної залізниці, яка згодом отримала назву Слобідська, з проханням виділити митним співробітникам, які відряджаються до станції Валуйки, службові та житлові приміщення. Подібні звернення з проханням ознайомити місцеве населення про відкриття нового митного закладу та довести дану інформацію до всіх станційних комендантів Гаєвський відправив Харківському губернському старості та Харківському губерніальному коменданту [3, арк.5-7].

Вже 16 липня Гаєвський призначив бухгалтера Харківської митниці Чухніна виконуючим обов'язки управляючого Валуйським митним наглядом. Першим завданням Чухніна стало відрядження до Куп'янська для участі в спільній нараді залізничних та митних службовців для уточнення місця функціонування новоствореного митного нагляду - Куп'янськ або все ж таки Валуйки [3, арк.29].

Незабаром, 23 липня, виконуючий обов'язки управляючого Харківською митницею А.Гаєвський отримав рапорт від Чухніна з детальною доповіддю про відрядження до Куп'янська. Зі слів Чухніна випливає, що місцеве залізничне керівництво станції Куп'янськ проігнорувало прохання митників про спільну нараду. Чухнін самостійно, витративши власні гроші, відправився на станцію Заосколье, де оглянув станційні приміщення і попрямував далі в напрямку станцій Уразово та Валуйки.

В своєму звіті Чухнін доводить, що митний нагляд необхідно відкривати саме в Валуйках та наводить вагомі аргументи: 1) залізничний міст, який пошкодили під час боїв, буде відремонтовано німецькою саперною командою протягом 8 днів; 2) в місті розташувався штаб прикордонної бригади полковника Константинова, співпраця з прикордонниками сприятиме роботі

нагляду. Також Чухнін наводив статистичні дані за 1913-1914 рр., згідно з якими напередодні Першої світової війни через станцію Валуйки щодня проїжджало 500 пасажирів та 50 вантажних вагонів з різноманітними товарами щомісяця. Тим часом до митниці в Харкові надійшов лист від керівництва станції Куп'янськ, в якому зазначалося, що відкриття митного нагляду в Куп'янську не дасть позитивних результатів, оскільки під контролем митників буде лише залізнична гілка Валуйки-Куп'янськ, інші залізничні шляхи, що ведуть до Харкова, залишаться поза увагою митної служби [3, арк.34, 30].

Доки Гаєвський вів листування з Києвом з приводу остаточного визначення місця розташування митного нагляду, Чухнін розпочав переговори з начальником 3-го відділення служби руху Слобідської залізниці Борткевичем з приводу виділення приміщень для митників на станціях Заоскольє та Валуйки. Так, на станції Заоскольє залізничники могли виділити для митників лише один товарний вагон. Ліпше було в Валуйках, там митникам запропонували частину відгородженого вестибюля, комору та товарний вагон. Чухнін вважав, що при бажанні, залізнична адміністрація станції Валуйки може виділити якісні приміщення для розташування митного нагляду [3, арк.50-51].

Для активізації роботи по відкриттю митного нагляду на станції Валуйки 29 липня, згідно з наказом Департаменту митних зборів, виконуючим обов'язки управляючого вищеозначеним закладом призначено контролера Харківської складської митниці Хржонстовського. Також зроблені практичні кроки по формуванню штатів митного нагляду. До формування штатів були притягнені співробітники митних закладів, що евакуювали до Харкова під час Першої світової війни. Так, на посаду контролера призначили колишнього пакгаузного наглядача Лібавської митниці Гвоздікова, посаду пакгаузного наглядача зайняв колишній співробітник Міхаловицької митниці Сагайда А.Ф., також до Валуйок відрядили доглядача Харківської митниці Бориса Хименка.

Щоб забезпечити митників відповідним приміщенням, Гаєвський звернувся до Валуйського повітового старости з проханням реквізувати для потреб митної служби необхідні приміщення. Затребувані митниками будівлі невдовзі виділили, окрім цього 30 липня на організацію роботи митного нагляду в Валуйках надано 5 тис. крб. [3, арк.56, 61, 66].

До нового місця призначення управляючий Валуйським митним наглядом Хржонстовський вирушив внаслідок страйку залізничників в німецькому військовому потязі разом з своєю матір'ю Ядвігою Петрівною Хржонстовською, вік якої склав 77 років [3, арк.108; 1, с.123]. Таким чином, 30 липня 1918 р. можна вважати першим днем роботи митного нагляду на станції Валуйки.

На початку серпня до Валуйок прибув з перевіркою ревізор з Департаменту митних зборів Фомін. Ревізія не виявила порушень в роботі закладу та підтвердила правомірність відкриття нагляду саме на станції Валуйки. В вересні доглядач Харківської митниці Василь Мартинов, на прохання Хржонстовського, отримав призначення до митного нагляду в Валуйках [3, арк.142, 140].

На даний момент нам, на жаль, не відомі обсяги та вартість товарів, що провозилися через вищезначений митний заклад, але підтвердженням роботи цієї організації є лист Хржонстовського до Харківської митниці від 7 листопада з проханням надати додаткові ваги для зважування тканин [3, арк.202].

Своє існування Валуйський митний нагляд припинив в першій декаді грудня 1918 р. з падінням гетьманату та відновленням бойових дій по демаркаційній лінії між РРФСР та Українською Державою. З 6-ти співробітників до Харкова змогли евакуюватися лише 3, а саме Сагайда А.Ф., який згодом повернувся до Валуйок за родиною, Хименко Б. та Гвоздіков. У Валуйках разом з документацією та частиною майна залишилися доглядач В.Мартинов, канцеляристка Тилінська та виконуючий обов'язки управляючого Хржонстовський разом з матір'ю [3, арк.214].

Підводячи підсумок, слід сказати, що керівництво митниці в Харкові разом з тимчасовим керівником Валуйського митного нагляду Чухніним вдало вибрали з-поміж трьох населених пунктів місце розташування митного нагляду. Також нами встановлено принцип формування штатів Валуйського митного нагляду та прізвища 6-ти службовців, які працювали в ньому на завершальному етапі існування закладу. Торкаючись взаємовідносин з іншими державними установами, необхідно відмітити відсутність уваги до митної служби з боку службовців середньої ланки Слобідської залізниці, що в кінцевому результаті не сприяло своєчасній розбудові мережі митних закладів Української Держави на території Харківської губернії. Також відкритим залишаються питання про фінансово-економічну діяльність нагляду та подальшу долю його співробітників, які залишилися в Валуйках після відновлення бойових дій.

1. Рубльов О.С., Рєєнт О.П. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. / О.С.Рубльов, О.П.Рєєнт. - К., 1999. - 319 с.

2. Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / В.Боечко, О.Ганжа, Б.Захарчук. - К., 1994. - 167 с.

3. Державний архів Харківської області, ф.84, оп.2, спр.73.